

شاری تاران، یه کیك له ناوهنده گهروهکانی هه شیمهتی کورد له جیهان !

ج. س. سۆران

soran909@hotmail.com

2003/7/18

هکیك له پیوستیهکانی ئەمڕۆ بۆ سهرکهوتن و پێشهوهچوون له ژیان دا، ئەوهیه که خوومان بناسین و ههوالمان له یهکتري بئ. جا من، وهک کهسیک که دانیشتیوی ناوچهی تارانم، ههول دهمم بارودۆخی هه شیمهتی کوردی ئەم شاره تان پئ بناسینم. پێشنیاریشم بۆ خوشهویستانی کورد ئەمهیه، سهبارهت به بارودۆخی هه شیمهتی کوردی شارگهلی مهزنی دیکه ی جیهان - ئەو شارانهی، که شاری کوردستان نین - مه بهست بنوسن و بئاوی که نه وه، تا هه موومان هه والمان له یهکتري بئ. بۆ وینه، تا جیگه یهک ده توانم له دووره وه، قسه ی له سه ر بکه م، پیوسته سه بارهت به کوردهکانی شارگهلی ئەسته مبول، ئانکارا، به غدا، دیمیشق، هه له ب، بئرووت، مه شه د، له نده ن، پاريس، نوورینبیرگ، بئیرلین و شاره گه و ره کانی دیکه ی ئەلمان، ئیره وان، ورمی، ستۆکهۆلم، مالمۆ، گۆتیمبیرگ، ئۆسلۆ، نیویۆرک و شاره گه و ره کانی دیکه ی ئامریکا و شارگهلی دیکه ی جیهان، که کوردی زۆر لێیه، شتی راسته قینه بنوسری و بئاو بکریته وه.

پیوسته ئەمه ش بئیم، که به داخه وه له تارانو له زۆر ناوچه گه لی روژهه لاتی نیوه راستیش، سه بارهت به زۆر شت، ئاماری سیستیماتیک نیه، هه ر له به ر ئە وه، من ئەم نووسراوه یه م زۆر تر له سه ر بنه رته ی، شته بیستراو و بینراوه کان نووسیوه، که ده بی به چاوی ئاماریکی سونه ته ی تیی بروانی :

ئێستا مه به سه ته که تان له چه ند ته وه ره دا پێشکه ش ده کم :

هه شیمه تی کوردی تارن چه ند که سن و خه لکی کامه شار و ناوچه ن ؟ زۆر تر قسه له وه ده کری، که نزیکه ی یه ک میلیۆن و هه شت سه د هه زار که س کورد له تاران و ده و روبه ری هه یه. به م چه شنه، ره نگه تاران یه کیك له و شارانه بی، که گه و ره ترین هه شیمه تی کوردی لئ لێیه، ته نانه ت زیاده تر له ئامید، هه ولێر و کرماشان. یانی ئەگه ر ئەو ئاماره به راست دابنێن، که ته واوی هه شیمه تی تاران و ده و روبه ری، دوازه میلیۆن که سن، به م چه شنه نزیکه پاژده له سه دی خه لکی دانیشتیوی تاران و ده و روبه ری، ده بنه کورد، که ئەمه شتیکی دوور له زهین نیه.

مه به سه ت له ده و روبه ری تاران ئەم شار و شارۆچکانه ن : که ره ج، وه رامین، شه هریار، هه شتگهرد، ده ماوه ند، قه لای هه سه ن خان، بوومیه هه ن، روودییه هه ن و چه ند جیگه ی چکۆ له تر، که گه و ره ترینیان، شاری که ره جه، به نزیکه ی دو میلیۆن هه شیمه ته وه. له هه مو شاریکی روژهه لات و ته نانه ت له خوراسانیسه وه، کورد له تاران نیشته جین، به ئام رووناک نیه، که زۆر تریان خه لکی کامه شار و ناوچه ی کورده وارین. ته نیا ئە وه رووناکه، که زۆر به یان کوردی کوردستانی روژهه لاتن، وه ک کوردی سۆرانی، بادینی، موکری، ئەرده لانی، فه یلی، که لۆر، هه ورامی، لۆر، له ک و به ختیاری (که کورده گه زن). هیندی ک کوردی خه لکی باشووری کوردستانی لێیه، که زۆر به یان به بارزانی ده زانرین و له وانه ن که سا لی 1975. له خزمه ت سه رۆکی مه زنی کورد، مه لامسته فا بارزانی دا ئاواره ی ئەمه دیو بیون.

کوردانی تاران، له که یه وه بۆ تاران کۆچیان کردوه :

دهتوانین، ئەم پرسیاره، له دو بهشدا وهلام بدهینهوه :
ئەوانه‌ی له کاتی دەسپێکردنی دهسته‌لانی ره‌زا شاوه تا ساڵی 1961، له‌گه‌ڵ بنه‌ماله‌یان،
بۆتاران کۆچیان کردوه، که‌تاقمیکێ زۆر که‌م بوون و زۆربه‌یان مرقه‌گه‌لی ده‌رسخویندوی ئەو کاته
بوون، که‌ له‌ نیۆ ئەوانه‌دا بۆ وینه‌ ئا ماژه‌ ده‌که‌م به‌ ریزدار دوکتور سه‌عید خانی کوردستانی،
ریزدار دوکتور عه‌زیز زهن‌دی، ئەفسه‌رانی کورد، موعه‌لیم گه‌ل و کارمه‌ندانێ دوورخراوه‌وه.

ئەوانه‌ی که‌ له‌ ساڵی 1961 به‌دواوه تا ئیستا، کۆچیان کردوه، که‌ له‌ تاقمیکێ تاییه‌ت نین، له
همه‌و چینیکیان تیدایه‌ و زۆربه‌یان یا به‌ دوا‌ی په‌یدا کردنی کاردا هاتوون، یا له‌ ده‌ستی بارودۆخی
جه‌نگی نا له‌باری ناوچه‌کانی کورده‌واری، به‌ره‌و تاران ده‌رکه‌وتوون. ره‌نگه‌ نه‌ود و پینچ له‌ سه‌دی
کورده‌کان ئەمانه‌ن.
خویندنی کوردی :

له‌ زانستگه‌ی به‌هه‌شتی و له‌ نووسینگه‌ی **KKT** کلاسی کوردی هه‌یه. ئەگه‌ر له‌ جیگه‌یه‌کی دیکه
ببێ، من هه‌ولم نیه.

چ شوغل و کاریکیان هه‌یه ؟
وه‌ک باقی خه‌لکی تاران، کاری جۆربه‌جۆریان هه‌یه، وه‌ک پزیشک، ئەنازیار، پارێزه‌ر،
ماموه‌ستای زانکۆ و قوتابخانه، کارمه‌ند، دووکاندار، کارگه‌ر، تاجر و شتی وا، به‌لام زۆربه‌ی
کارگه‌رانی بارفرۆشی میوه‌ی تاران کوردن. زۆر له‌ کارگه‌رانی بازاری تارانیش، کوردی ئیلامن.
کارگه‌رانی ساختمانسازی که‌ره‌جیش، کوردی خۆراسانیان زۆر تیدایه.

تا چ ئەنازه‌یه‌ک، له‌ نیۆ خه‌لکی تاراندا تاواونه‌ته‌وه ؟
ده‌توانین بلاین، له‌ باری هه‌ستی ره‌گه‌ز خوشه‌ویسته‌یه‌وه هه‌یج نه‌تاواونه‌ته‌وه و زۆربه‌یان به‌مه‌ی
که‌ کوردن شانازی ده‌که‌ن، به‌لام هی واش هه‌یه، که‌ زمان و داب و نه‌ریتی کوردی له
بیرچوه‌ته‌وه، به‌ تاییه‌ت، له‌ نه‌سلی سیه‌هم به‌ملاوه، ئەوانه‌ی که‌ هه‌م دایکیان و هه‌م بابیان
کوردن. بریکیشیان، ده‌زانن به‌ کوردی بنووسن و یخویننه‌وه. به‌لام باری ئایینی تاران، که‌متر
شوینی له‌ سه‌ر داناون.

خویندکارانی زانستگه‌ :

له‌ ته‌واوی زانکۆکان خویندکاری کورد هه‌یه، خۆم که‌ به‌ینیک له‌ زانستگه‌ی عیلم و سه‌نه‌ت،
زمانی کوردم ته‌دریس ده‌کرد، ده‌یانوت هه‌ر له‌هه‌وئ نزیکه‌ 500 خویندکاری کوردی لێ بو.
ئیس‌تاش که‌ له‌ زانستگه‌ی به‌هه‌شتی ته‌دریس ده‌که‌م، قسه‌ له‌ شه‌ش سه‌د خویندکاری کورده. له
ته‌واوی زانستگه‌کانی دیکه‌ش، هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ خویندکاری کورد هه‌یه. به‌لام، هه‌میشه‌ زۆربه‌ی
خویندکاره‌کان، پاش ته‌واکردنی وانه‌، له‌ تاران نامینن، یا ده‌رپۆنه‌وه بۆ شاری خۆیان یا
جیگه‌یه‌کی دیکه، کار په‌یدا ده‌که‌ن.

ناوه‌نده کوردیه‌ کان :

بریک له‌ ناوه‌نده کوردیه‌کانی تاران ئەمانه‌ن :

کۆری کوردانی تاران (**KKT**) ؛ که‌ ره‌نگه‌ مه‌زنترین (**NOG**) کوردی بێ له‌ تاران ؛ فیراکیسۆنی
کوردانی پارلمانی ئێران ؛ ئەنیستیتو کوردستان، ئەنجومه‌نی زمان، فه‌ره‌نگ و ئەده‌بی کوردی

تاران ؛ مالى كرماشان ؛ مالى هورامان ؛ مالى لورستان و ... ، به لام تا جيگه يهك من هوالم ههيه ، مزگهوتى تايبهتى كوردى سوونى له تاران نيه .
ههچون بى ، ئيستا له ئيران ده ليين شتهكان بهم چهشنه بهشكراون :
نهخسى راميارى به دهستى فارسه وهويه ، هى ئابوورى به ترکه و نهخسى فه رهنگى به كورده .
بلاو كراوه كوردیهكانى تاران :

له تاران و تهناهت له تهواوى ئيران ، روژنامه (شتيك كه هوروژيک درچى) به زمانى كوردى نيه . به لام ، گوڤارى خویندكارى ، تايبهتى زانستگهكان زوره ، دهتوانم بلیم هه زانستگه يهكى گهوره ، بو خووى گوڤارىكى تايبهتى كوردى ههيه ، كه ناوهندى ئهدهبى كوردى ئهه زانستگه يه دهرى دهكا . گوڤارى ئاوینهش كه بو ، ئيستا داخراوه .
پهيوهندى :

رادهى پهيوهندى كوردگهلى تاران له گهلا يهك زور باشه و زورتريان يهك دهبينن و ههواليان له يهك ههيه ، به تايبهت نووسينگه كوردگهلى تاران بوه به ناوهنديكى فه رهنگى كوردى و ديتهنى يهك . به لام ئهه مه بهسته زور گرنگه ، كه نهتهوى كورد به گشتى ، له نيو تهواوى خهلكى ئاسايى تاران و ئيراندا ، به گهليكى جوامير ، راستويژ و به فه رهنگ دهزانى ، كه ئهه پهيوهنديه ، سه رمایه يهكى به نرخى نهتهوييه .

كوردهكان زورتري له كامه ناوچهى تاران دادهنيشن ؟
زورتريان له گه رهكهكانى روژاوا و ناوهندى تاران و له شارى كه رهج دادهنيشن .
ميزانى كوچى به رهودوا :

هينده كه مه ، كه دهتوانين بلين له سنوورى سيفر (0) دايه .
12 - ئافرهتان :

ئافرهتانى كوردى تاران ، وهك تهواوى ئافرهتانى ديكهى ئهه شاره ، له نيو چوارچيوه يهكى ديارىكراودا ، دهژين . به لام ، ژمارهى ده رسهدى ، ئافرهتانى كوردى خویندكارى زانستگه ، كهه نيه .
سه رنج

چون زور له دوستان دهزانن ، كه من به پرسى بهشى فه رهنگى كوچى كوردانى تاران (KKT) م ، جا ، رهنگه پيان وابى ئهه نووسراوه يهه له لايهه KKT هوه نووسيوه ، به لام دهبى بلیم كه ئهه شتهه ، وهك تاكه كه سيك نووسيوه ، نه وهك ئه ندامى ئهه كوچه .
ههوليشم داوه رهنگدانه وهى راسته قينهكان بى ، نه ده ربړينى ويست و بيز وراى خوم .

تیبينى كوردستان نیت:

ئهه نووسينه بيروبوڤونى حاوه نه كه يهت ، كوردستان نیت له ناوه روكه كهى به ريسيار نييه .